

בדין סמיכה לכירה והמסתעף

א

כתב המג"א (רנ"ג, סק"ה) וז"ל "וכל שאין מחזירין עליו אין סומכין לו בשבת עכ"ל הרמב"ם, משמע דבשבת אסור לסמוך באינה גרופה דהאיבעיא בגמ' לא הוי אלא בערב שבת וכו' אבל לסברא השניה שרי אפי' בשבת כמ"ש רמ"א סוף סימן זה"

ובבי' דברי המג"א נחלקו הפוסקים דבהגהות רע"א ביאר כוונתו דרק לשי' חנניה מותר לסמוך בחזרה בשבת משא"כ לשי' חכמים אין להתיר סמיכה בחזרה בשבת, ולענין חזרה בסמיכה לכתחילה לכו"ע אסור כמ"ש הרמ"א בסוף הסימן, ובדגו"מ חלק וביאר כוונת מג"א דאף לדעת חכמים מותר חזרה בסמיכה, ומש"כ המג"א דלדעתם אסור לסמוך הכונה בסמיכה לכתחילה בשבת אבל לדעת חנניה מותר בסמיכה לכתחילה בשבת. ועיי"ש ובבה"ל (סעי' א' ד"ה מותר לסמוך).

ועל שיטת דגו"מ יש להק' טובא, דהנה במג"א כתב להדיא "דהאיבעיא בגמ' לא הוי אלא בערב שבת" והרי דס"ל דלדעת חכמים אין להתיר בחזרה בסמיכה ואיך שייך לדחוק את פי' הדגו"מ בתוך דברי מג"א. ועוד דבשלמא לביאור רעק"א דחכמים וחנוניה נחלקו בחזרה בסמיכה יש לזה מקור בגמ' דלחכמים לא פשטי' בגמ' להתיר בסמיכה ולחנוניה פשטי', אבל לפי בי' דגו"מ מה טעם יש לחדש שיחלקו חכמים וחנוניה לענין סמיכה לכתחילה בשבת דהא בגמ' לא מוזכר מענין סמיכה לכתחילה כלום. ועוד צ"ב כמו שהק' עליו בבה"ל בסוף הסימן (ד"ה לסמוך) דדברי הרמ"א בסוף הסימן שהביא המג"א כאן, ודאי מיירי מענין חזרה בסמיכה ומוכח דרק בזה יש להתיר לחנניה ולא בחזרה לכתחילה. וע"ע בתה"ד (סק"א) מה שהק' בדעת הדגול מרבבה.

והנה בלשון הדגו"מ נראה שכותב דבריו כביאור על דברי המג"א וכן למדו בהגה' רעק"א הנ"ל ובבה"ל (שם ובסעי' ה' ד"ה לסמוך), וכן נראה לכאן' מלשונו שהעיר על מג"א וכתב "והיינו וכו'". אמנם לחומר הקושיא ובמחכ"ת הגרע"א והבה"ל נראה ליישב דלשון דגול מרבבה אינה מדויקת ובאמת לא קאי על שיטת מג"א אלא נוקט זאת כשיטה עצמית וסובר דבחזרה בסמיכה אין לחלק בין חכמים לחנניה ולפי שניהם שרי (דהא בברייתא דב' כירות מיירי אף בחזרה וכמש"כ בבה"ל) ולענין סמיכה לכתחילה בין לפי חכמים ובין לפי חנניה אסור. ולפי"ז הכל מיושב.

ולפי"ז עולה דלהלכה אין נפק"מ בין שיטת רע"א לשיטת דגו"מ כי כל המחלוקת שלהם היתה רק האם לדעת חכמים מותר בחזרה בסמיכה אבל לדין שקי"ל כחנוניה אין נפק"מ ובין לרע"א ובין לדגו"מ יש להתיר בחזרה בסמיכה ולאסור בסמיכה לכתחילה וכן פסקו להדיא הרמ"א והבה"ל בסוף הסימן.

והנה הרמ"א בסוף סעי' ב' בענין חומרת התוס' והרא"ש דחזרה בער"ש כתב וז"ל "והמנהג להקל אך טוב להחמיר וכו' אבל לסמוך אפי' סמוך לאש במקום שהיס"ב שרי אפי' סמוך

לחשיכה" וכתב המשנ"ב (ס"ק ע"ז) דאם לא נצטנן התבשיל לגמרי שרי לסמוך אף בשבת. ויש¹ שנתקשו דמוכח מכאן דס"ל למשנ"ב דמותר לסמוך אף לכתחילה לכירה גם בשבת עצמה וסותר לפסיקתו בסוף הסימן.

אמנם יש לתרץ בפשיטות דהרי דברי הרמ"א בסעי' ב' הם רק מצד חומרת התוס' והרא"ש דחזרה בער"ש, ולדעת המשנ"ב (ס"ק ע"ב) בשם תו"ש והגר"א חומרתם נאמרה רק לענין הא דבעי' גו"ק אבל תנאי חזרה לא בעינן כלל, וא"כ מה דכתב המשנ"ב דשרי בחזרה בסמיכה לא נחתו כלל לתנאי חזרה אלא לעצם דין זה דרק בנתינה ע"ג כירה בעי' גו"ק אבל לענין לסמוך מותר אף לאינו גו"ק כיון שאינו מניח על הכירה אלא רק סומך ומותר בין בשבת ובין בער"ש, אמנם בשבת באמת יצטרכו תנאי חזרה. ודו"ק.

ב

והנה בגר"ז (סעי' כ') חולק ופוסק דסמיכה שרי אף לכתחילה בשבת, ומקורו דבגמ' דף מ' איתא "מביא אדם קיתון של מים בשבת ומניחו כנגד המדורה" והיינו דשרי להניח אפי' בשבת והק' הרא"ש (בסי' י') דהא בגמ' ריש כירה אסרי' להחזיר ע"ג כירה שאינה גרופה, ותי' וז"ל "דיש לחלק בין להשים על גבי כירה למדורה דהא קדירה ע"ג כירה אסור אבל אצל המדורה שרי משום דדמי לסומך ושרי" וכתב עוד הרא"ש דהא דבעי' שירחיק קצת מהמדורה ולא יהיה ממש סמוך למדורה דשאני מסמיכה לכירה היות ואין כאן דפנות המפסיקות. ומדברי הרא"ש שבא ללמוד על סמיכה כנגד המדורה דשרי דדמי לסומך נמצינו למדים דסמיכה לכירה שרי בשבת אף לכתחילה.

ובבי' שיטת הפוסקים החולקים דאסור לסמוך לכתחילה בשבת, יש לומר דהנה לכא' בדברי הרא"ש יש להקשות קושיא עצומה דאם איתא דדין כנגד המדורה שוה לדין סמיכה לכתחילה מדוע הגמ' לא פושטת מבריייתא זו את האיבעיא אי שרי לסמוך בשבת. ולכן הכריחו דדין "כנגד" מדורה הוא דין קל יותר מסמיכה לכירה משום שסמיכה הוא סמוך ממש לכירה וגדרו כמו בנתינה ע"ג כירה גו"ק דאסור ליתן מתחילה בשבת ו"כנגד" היינו בריחוק קצת במקום שאין דרך בישול כלל, ולפי שי' זו יש לדחוק בדברי הרא"ש שאחרי שחידש הרא"ש דטעם ההיתר דכנגד המדורה דכיון שהצריכוהו להרחיק מן המדורה אית ליה הכירא יש לומר דמ"מ כנגד המדורה עדיף מסמיכה לכירה ובאמת "כנגד" שרי אף בשבת עצמה ו"סמוך" מותר רק בענין חזרה (שו"ר שכתב כן בתהל"ד (סק"א) בשם ספר קני מנורה. ועיין בחזו"א (ל"ז, ט) עיי"ש)

ויש להוסיף קצת בבי' שיטתם, דמצינו שיטת ראשונים שחולקת על מהלך הרא"ש דהנה בהגהמ"ר והגהמ"י כתבו דדין סמיכה סמוך לאש דינו כסמיכה לכירה ואינו חמור יותר מע"פ

¹ עיין במשנ"ב דרשו מהערת הגרש"ב וולדנברג

שאינן שם דפנות המפסיקות והרי דחולקים על ב' הרא"ש דברא"ש כתב דבעי' שיהיה מרוחק מהמדורה ורק אז דינו כסמיכה לכירה אמנם ההגהות הנ"ל סוברים דסמוך לאש דינו כסמוך לכירה אע"פ שאין דפנות המפסיקות ולפי דבריהם מה דשרי ב"כנגד" המדורה אף בשבת עצמו הוא קולא יתירה מסמיכה לכירה דבסמיכה לכירה שרי רק בדרך חזרה ו"כנגד" למדורה מותר אף לכתחילה בשבת. ודו"ק. (וכדברי ההגהות מובא להדיא להלכה ברמ"א ובה"ל סי' רנ"ג סעי' ב')

והנה בשי' המג"א אין ברור אם דעתו להתיר סמיכה לכתחילה או לא, דבסי' שי"ח (ס"ק ל"ח) ציטט לשון הרא"ש דנתינה כנגד המדורה שרי משום דדמי לסמיכה ולכא' נראה מזה שדעתו דמותר בסמיכה לכתחילה וכדברי הגר"ז, אמנם אין להכריח כן דהא לא מצינו לאף אחד מהפוסקים שדנו בדברי המג"א שהביא ראיה מדברי מג"א אלו להתיר סמיכה לכתחילה בשבת, וגם בב"י הביא דברי הרא"ש ושום פוסק לא הביא כאן ראיה מדבריו ומדברי הרא"ש להתיר סמיכה לכתחילה. ועוד יש להוכיח כן דהא המג"א כתב ביאורו על דברי השו"ע והרי השו"ע פסק בסעי' א כדעת חכמים ולדעת חכמים לית מאן דפליג שאסור בסמיכה לכתחילה וכמשנ"ת לעיל ומוכרח דס"ל לשו"ע דדין סמיכה למדורה הוא דין קל יותר מסמיכה לכירה.

2

ומבואר מכל הנ"ל דלדעת רוב הפוסקים סמיכה לכירה אסורה לכתחילה בשבת, ונתינה "כנגד" המדורה מותר אפי' לכתחילה בשבת עצמה (וכמו שפסק שו"ע שי"ח ט"ו) ולדעת הגר"ז דין כנגד המדורה ודין סמיכה לכירה חד הם דבשניהם מותר אף לכתחילה בשבת. וראה ראיתי שיש² שהקשו דכאן נראה מרמ"א ובה"ל דסמוך לאש חמור יותר מכירה ובסי' שי"ח סעי' וטו' איתא דמותר להניח כנגד המדורה אף בשבת עצמה דהיינו סמיכה לכתחילה וקשה דהרי לרמ"א ומשנ"ב דאין לסמוך לכתחילה סמוך לכירה כ"ש שאסור לסמוך סמוך לאש. ולמשנ"ת נחא דמה דאי' בסי' שי"ח מיירי מדין נתינה כנגד ומה דאי' כאן הוא מדין סמוך למדורה, ואכמ"ל³.

I

ובדין נתינה כנגד המדורה, הנה להלכה למעשה אין כ"כ נפק"מ ועיקר מה שיש להוציא להלכה הוא מה דאי' בשו"ע סי' שי"ח (ס"ז וס"ח) דדין נתינה ע"ג קדירה גדרו כנתינה כנגד המדורה ושרי אף בשבת עצמה. ובדין נתינה ע"ג קדירה מצינו לכא' סתירות דבסי' רנ"ג ס"ג

² עיין משנה הלכה ובמשנ"ב הוצאת עוז והדר (הערה רמט)

³ ואין להקשות מדברי הרמ"א בסי' שי"ח שכתב וז"ל "ויש מקילין לומר דכל שאינו נותנו על גבי האש או הכירה ממש רק סמוך לו אפי' נצטן מותר" דמשמע מדבריו דבסמיכה "אצל" המדורה שרי אף לכתחילה בשבת. די"ל דבלשון המגיד משנה עצמו שהביא אותו הרמ"א מבואר דמיירי ב"כנגד" המדורה, עיי"ש, ויש לדחוק דהרמ"א לא דק בלשונו במש"כ "סמוך". ודו"ק.

מבואר להדיא דהיכא שרוצה להניח ע"ג קדירה בעי' תנאי חזרה ובסעי' ה' וכן בשו"ע שי"ח הנ"ל אי' להדיא דשרי אף בשבת עצמה. ועי' בבה"ל (רנ"ג, ג ד"ה ויזהר) שמביא מפמ"ג לחלק בין קדירה מלאה לריקנית דבמלאה הוי כנתינה ע"ג כירה ובקדירה ריקנית רק הוי כגו"ק⁴

והנה לכא' יש לתמוה דבמג"א (רנ"ג, ל"א) כתב על האי דינא דנתינה ע"ג קדירה שע"ז כתב בשו"ע שלא יתנו ע"ג קרקע, וכתב המג"א וכ"מ סי' שי"ח ס"ח. ותמוה דהא בסי' שי"ח מיירי להתיר אף בחזרה לכתחילה משום דהוא ע"ג קדירה והכא מיירי באופן שאסור בהניחה ע"ג קרקע. וי"ל דאין כוונתו לדברי המתירים שם אלא למה שכתב שו"ע שם בשיטת האוסרים וז"ל "וי"א דהוי כמניח ע"ג כירה לכתחילה" דס"ל דאף בקדירה מלאה דינה כמניח ע"ג כירה ואף דאין לא קיי"ל כן מ"מ נלמוד מדבריהם לדין בקדירה ריקנית לאסור משום דהוי כמניח ע"ג. ודו"ק. ועדיין צ"ע קצת.

ה

ובדין נתינה ע"ג קדירה מלאה בשבת. נתבאר לעיל דמותר אף לכתחילה להניח בשבת דבר מאכל על קדירה מלאה העומדת ע"ג האש. והנה מצאנו דבר פלא במג"א ריש סי' רנ"ח דכתב דבשיהוי מער"ש על גבי קדירה מלאה העומדת על האש צריך שיהיה המאכל מבושל כמאב"ד דאי לא חיישי' לחיתוי והביא דבריו בבה"ל שם. ולכא' הדברים מרפסין איגרא דהרי נתבאר לעיל דלענין חזרה בשבת מותר בכה"ג אפי' לכתחילה ואיך יתכן לומר דלענין שהיה נידונת ככירה שאינה גו"ק כלל. ועיין בגר"ז בקו"א בסי' רנ"ח שחולק על מג"א בזה וכתב וז"ל "ולא העתקתי מה שכתב המג"א כאן משום דבהדיא מבואר בשו"ע סי' שי"ח ס"ח שהכריע להקל דלא דמי לכירה כמ"ש המג"א עצמו שם"

ועיין בספר משנה הלכה שכתב ליישב קושיא זו דצ"ל דלענין ליתן בשבת תבשיל מבושל דהאיסור הוא רק מצד מיחזי כמבשל לכן כשהוא על קדירה עם תבשיל לא מיחזי כמבשל אבל אם נותן מער"ש תבשיל שלא התבשל כמאב"ד א"כ עצם נתינתו את הקדירה משוי אותה כמקום בישול וכיון שנחשבת כמקום הבישול לא יתכן לומר שהקדירה גורפת וקוטמת את האש דגו"ק לא שייך אלא כשעושה כן בכוונה ע"מ להסיח דעתו⁵.

ולפי דבריו עולה דבסמיכה לכירה בשהיה וכן בנתינה כנגד המדורה בשהיה אף שנותן דבר שלא נתבשל כמאב"ד שרי משום דהשינוי שנתן במקום זה הוי כנתינה ע"ג כירה גו"ק,

⁴ וע"ע שם דמביא דבדגו"מ דחק לתרץ דהשו"ע בסעי' ה' נסתמך על שי' הר"ן להתיר בפאנד"ש ודחה אותו הבה"ל. ועוד יש להק' דתי' הדגו"מ לא מיישב את השו"ע בסי' שי"ח דהתם לא מיירי בפאנד"ש. ועיין בפמ"ג בסי' שי"ח שכתב לחלק בין סעי' ז' דהוי דבר לח ובזה לא הכריע השו"ע להתיר לבין סעי' ח' דהוי יבש דהכריע השו"ע להתיר ולפי דבריו אולי יש ליישב דברי הדגו"מ. דאף בסי' שי"ח ההיתר הוא משום פאנד"ש. וצ"ע. ואכמ"ל.

⁵ ויש להוכיח כדבריו מהא דמחלק הפמ"ג לענין שהיה דבקדירה מלאה אסור ובקדירה ריקנית שרי ואף דלענין נתינה בתחילה בשבת דקדירה מלאה קילא מקדירה ריקנית ולפי מש"כ מבואר. ואכמ"ל. ועיין.

משא"כ כשנותן ע"ג קדירה מלאה אם נותן מאכל הצריך לבישול משוי את המקום הזה כמקום בישול ואי"ז מספיק שינוי ולא הוי כגו"ק.

אמנם יש לתמוה מאוד על דבריו דהא טעם איסור החזרה הוא מחמת ב' חששות גם משום מיחזי כמבשל וגם משום שמא יחתה כמש"כ בספר הישר (הובא בשעה"צ ל"ז) "משום דכשנוטלה מן האש פעמים שמצטננת קצת וחיישי' שמא יחתה בחזרתה" וא"כ אי נימא דקדירה מלאה אינה נידונת כגו"ק היאך מותר להניח עליה בשבת דאף שאין שם חשש של מיחזי כמבשל מ"מ יש לחשוש שמא יחתה. ואם נאמר דהקדירה המלאה נידונת כגו"ק הדרא קושין לדוכתא אמאי אין להשהות עליה מער"ש.

ואולי יש לתרץ בצירוף דברי הישועות יעקב שהביאו המשנ"ב להלכה (בס"ק ס"ח) שכתב דבגו"ק דחזרה אי"צ לגריפה מעולה כמו בגו"ק דשהיה וסגי בגורף הגחלים לצד אחד, ועיין בישועות יעקב דטעמו משום דס"ל דחשש שמא יחתה דשהיה שונה במהותו מחשש שמא יחתה דחזרה, דלענין שהיה החשש הוא כיון שהמאכל אינו מבושל מספיק יצטננו הגחלים במשך הזמן ויבוא לחתות, והיכא שמבושל כל צרכו שרי ואין לחשוש שיחתה במשך הזמן, אבל בחשש שמא יחתה דחזרה החשש הוא על שעת הנתינה עצמה שמא ימצא קדירתו צוננת וכמו שהבאנו לעיל. ולכן לגבי חשש שמא יחתה דשהיה צריך גריפה של כל הגחלים דצריך כאן מעשה של היסח הדעת ואם רק יסלק לצדדים לא הוי היסח הדעת אבל בגו"ק דחזרה סגי רק בהיכר שיזכיר לו בשעת ההנחה ולזה סגי בסילוק הגחלים לצד דזה הוי היכר מעליא. ועפ"ז יש לומר דאף בנתינה ע"ג קדירה מלאה אין כאן הסחת דעת מהאש דהא צריך לאש בשביל לבשל את שני הקדרות אבל מ"מ יש כאן היכר וכשמגיע לשים בשבת הקדירה מזה שאינו מניחה ע"ג האש אלא רק ע"ג קדירה הוי היכר. ודו"ק.

1

העולה מכל הנ"ל להלכה: א: להניח 'כנגד' המדורה - מותר לכו"ע בין בשהיה בין בחזרה בתנאי חזרה ובין בהנחה לכתחילה בשבת. ב: סמיכה לכירה - בשהיה ובחזרה בתנאי חזרה מותר בכל גווני. בחזרה לכתחילה בשבת לדעת רוב פוסקים אסור ולדעת הגר"ז שרי. ג: סמיכה בסמוך לאש - לדעת רוב פוסקים הנ"ל דינו כבסמיכה לכירה. ולדעת הגר"ז יש לעיין⁶. ד: נתינה ע"ג קדירה ריקנית - דינו כגו"ק ומותר רק בשהיה ובחזרה בתנאי חזרה, ואסור בחזרה לכתחילה. ה: נתינה ע"ג קדירה מלאה - לענין שהיה - למג"א ומשנ"ב - צריך שיהיה מבושל מער"ש (כמאב"ד, או כל צרכו לחכמים) ולגר"ז - אי"צ שתהיה מבושלת. ולענין חזרה - היכא שמבושל כ"צ מותר בין בתנאי חזרה ובין בחזרה לכתחילה⁷.

⁶ דאולי הוי כנתינה ע"ג כירה גו"ק דבעי' תנאי חזרה ואולי זה גרוע יותר ואסור אף בתנאי חזרה. וצ"ע.
⁷ ולענין נתינת קדירה עם דבר לח אפי' חם ע"ג קדירה מלאה, עיין במג"א ובפמ"ג בס' ש"ח ס"ח.